דאמר רב חנא בר ביזנא אמר ר"ש חסידא מאי דכתיב [א] כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום[א] אמר רב פפא[ב] הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה יש גזרת המלכות[ג] צום אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענין רצו אין מתענין אי הכי ט"ב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר [א] בט' באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר תניא[ב] אמר ר"ש ארבעה דברים היה ר"ע דורש[ג] ואני אין[ד] דורש כמותו [ב] צום הרביעי זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר [ב] (ברביעי[ה]) בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר ואמאי קרי ליה רביעי רביעי לחדשים צום החמישי זה תשעה באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרי ליה חמישי חמישי לחדשים צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו ואמאי קרי ליה שביעי שביעי לחדשים צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר [ג] ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם ואמאי קרי ליה עשירי עשירי לחדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדי להסדיר חדשים כתיקנן ואני איני אומר כן אלא צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר שנאמר [ד] ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הוכתה העיר ועשו יום שמועה כיום שריפה ונראין דברי מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון אלא שהוא מונה לסדר חדשים[ו] ואני מונה לסדר פורעניות איתמר רב ורבי חנינא[ז] אמרי בטלה מגילת תענית רבי יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה מגילת תענית רב ורבי חנינא אמרי בטלה מגילת תענית הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה אין שלום צום והנך נמי כי הני רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי לא בטלה מגילת תענית הני הוא דתלינהו רחמנא בבנין בהמ"ק אבל הנך כדקיימי קיימי מתיב רב כהנא מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ורבי יהושע וסיפר ואמרו להם צאו והתענו על מה שהתעניתם א"ר יוסף שאני חנוכה דאיכא מצוה א"ל אביי ותיבטיל איהי ותיבטל מצותה אלא אמר רב יוסף שאני חנוכה דמיפרסם ניסא מותיב רב אחא בר הונא בתלתא בתשרי בטילת אדכרתא מן שטרייא שגזרה מלכות יון גזרה[ח] שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים אפילו בשטרות וכך היו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע את חובו ונמצא שטר מוטל באשפה וביטלום[ט] ואותו היום עשאוהו יו"ט ואי סלקא דעתך בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין הכא במאי עסקינן בזמן שבית המקדש קיים

ותיפוק

הואיל והוכפלו בו הצרות. ביום שבעה עשר בתמוז נמי אירע חמשה דברים כדתנן בפרק בתרא דתענית (דף כו.) אבל חורבן בית המקדש תקיפא טובא[י] ועוד לא דמי לט' באב דלרה אחת הוכפלה בו: **זה** תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר. היינו בראשונה אבל בשניה הובקעה בי"ז[ל] ומשום הכי עבדינן בי"ז תענית והך ברייתא מתניא בירושלמי[כ] וגרסי' בה י"ז בתמוז ואע"ג דכתיב בקרא בתשעה לחדש קלקול חשבונות היו שם ופליג אש"ס דידן ורוצה לומר דמתוך טרדתם טעו בחשבונם ולא רצה הפסוק לשנות מכמו שהיו סבורים: **זה** תשעה באב שבו נשרף. בפרק בתרא דתענית (דף כט.) רמי קראי אהדדי דבסוף מלכים כתיב דנשרף בשבעה ובספר ירמיה כתיב בעשור לחדש וישרוף וגו' ומשני דבז' לחדש נכנסו אויבים להיכל ואכלו ושתו בו [שביעי] שמיני ותשיעי עד שפנה היום לעתותי ערב הציתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור:

וירד רבי אליעזר ורחץ. ממתני' דעל כסליו מפני חנוכה לא הוה ליה לאקשויי דלעולם לא חשיב יו"ט ואפילו הכי מדליקין נרות זכר לנס:

ותיפוק

דאמר רב חמא בר ביזנא כו'. דכולהו ימי תענית ניניהו בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים ומתניתין בזמן הזה קא איירי מדקתני וכשהמקדש קיים כו': שיש שלום. שאין יד העובדי כוכבים תקיפה על ישראל: יהיו לששון ולשמחה. ליאסר בהספד ובתענית: יש גזרת המלכות צום. חובה להתענות בהן: רצו אין מתענין. וכיון דרשות הוא לא מטרחינן שלוחים עלייהו: ארבעה דברים הללו כו'. וזו אחת מהן והג' שנויין בתוספתא דסוטה[ג] ובסיפרי[ד] בן אדם יושבי החרבות וגו'[ה] הצאן והבקר ישחט וגו'[ו] ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו'[ז]: [י] סמך מלך בבל. התחיל לצור עליה: שמועה לגולה. לגלות יכניה שגלו לבבל אחת עשרה שנה לפני החורבן[ח]: שאני אומר על ראשון. שבסדר מקרא: ראשון. לפורענות בתחלה הובקעה העיר ואח"כ נשרף הבית בתשעה באב ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה ובטבת שלאחריו באתה השמועה: והוא אומר על ראשון. שבפסוק אחרון לפורענות: ועל אחרון. שבמקרא ראשון לפורענות שהרי תחילה סמך ואח"כ הובקעה נמצא י"ז בתמוז שהוא ראשון במקרא אחרון לסמיכת בבל שהוא מאוחר במקרא: אלא שהוא מונה לסדר חדשים. ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים לכך מנה תמוז קודם לטבת ואני מונה אף לסדר פורענות: בטלה מגילת תענית. ימים טובים שקבעו חכמים ע"י נסים שאירעו בהם ואסרום בתענית ויש מהן אף בהספד וכתובים במגילה אחת אלין יומיא דלא להתענאה בהון כו'[ט] עכשיו שחרב הבית בטלו ומותרין בהספד ובתענית: אין שלום צום. ואע"ג דבזמן הבית קרינהו מועדים טובים: והנך נמי. דמגילת תענית כי הני משוין להו כי היכי דהני בטלי הני נמי בטלי: דתלינהו בבנין. דע"י החורבן הוקבעו לצום ועל ידי הבנין הוקבעו ליום טוב שכשנבנה בית שני שלחו בני הגולה האבכה בחדש החמישי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים מיום החורבן כמו שנאמר שם (זכריה ז) שהשיבם הקב"ה כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וזה שבעים שנה וגו' ומכאן ואילך יהיו לששון ולשמחה ולמועדים טובים: וירד ר' אליעזר כו'. ורבי אליעזר ורבי יהושע אחר חורבן הבית הוו דבימי רבן יוחנן בן זכאי רבם חרב הבית: התענו. כלומר עשו תשובה: דמפרסם ניסא. כבר הוא גלוי לכל ישראל ע"י שנהגו בו המצות והחזיקו בו כשל תורה ולא נכון לבטלו: בתלתא בתשרי כו'. כך כתוב במגילה לשון ארמי בטילת אדכרתא ביטלו אזכרת שם שמים מן השטרות ובקושי יכלו לבטל שכבר נהגו העם וכששמעו חכמי'[כ] ובטלום הוכשר הדבר בעיניהם ונחשב להם לנס ועשאוהו י"ט:

ותיפוק

עין משפט נר מצוה

קא א ב ג מיי' פ"ה מהל' תענית הל' ב ג סמג עשין דרבנן ג טור א"ח סימן תקמט:

גליון הש"ס

גמ' ואני אין דורש כמותו. עיין בספר ברכי יוסף יו"ד סי' רמב סעיף ג:

תורה אור השלם

א) כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ: [זכריה ח, יט]

ב) בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר וְלֹא הָיָה לֶחֶם לְעַם הָאָרֶץ: וַתִּבָּקַע הָעִיר וְכָל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה יִבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ מֵהָעִיר לַיְלָה דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין הַחֹמֹתַיִם אֲשֶׁר עַל גַּן הַמֶּלֶךְ וְכַשְׂדִּים עַל הָעִיר סָבִיב וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה: [ירמיה נב, ו-ז]

ג) וַיְהִי דְבַר יְיָ אֵלַי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר: בֶּן אָדָם כְּתָב לְךָ אֶת שֵׁם הַיּוֹם אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה סָמַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל יְרוּשָׁלַיִם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: [יחזקאל כד, א-ב]

ד) וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּעֲשִׂרִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ לְגָלוּתֵנוּ בָּא אֵלַי הַפָּלִיט מִירוּשָׁלַיִם לֵאמֹר הֻכְּתָה הָעִיר: [יחזקאל לג, כא]

רבינו חננאל

יוצאין על ניסן מפני הפסח וכו'. ואקשינן וליפקו שלוחין נמי בתמוז ובטבת מפני הצומות שיש בהן ופריק רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום כלומר כל זמן שבית המקדש קיים יהיה לששון ולשמחה. יש גזרה צום אין גזרה ואין שלום כגון עתה בזמן הזה רצו מתענין רצו אין מתענין וכיון שאם רצו שלא להתענות בהן אין חובה עליהן לפיכך אין שלוחין יוצאין בהן אי הכי ומפני מה יוצאין באב ופרקינן משום שהוכפלו בו צרות מפני שחרב בו הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר קבלו עליהן ט' באב צום לעולם בגלות ואע"פ שאין שם סכנה בזמן הזה לפיכך יוצאין באב: **תניא ארשב"י ד' דברים היה ר' עקיבא דורש ואלו הן.** א' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו'. ב' הצאן ובקר ישחט להם וגו'. ג' בן אדם יושבי החרבות על אדמת ישראל וגו'. ד' כה אמר ה' צום הרביעי וגו'. ואלו ד' דברים מפורשין בספרי דבי רב (בפרשת ואתחנן) ובתוספתא במסכת סוטה (פ"ו) וארשב"י זה אחד מן ד' דברים שהיה ר' עקיבא דורש ואף אני דורש כמותו ולא חלפתי על דבריו אלא בצום העשירי בלבד שהוא אומר עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים ואני אומר צום העשירי זה ה' בטבת שבאתה שמועה לגולה כי נחרבה העיר ונשרף הבית ונראין דברי מדבריו שהוא אומר בתמוז הובקעה העיר ובאב נלכדה העיר. ובתשרי נהרג גדליהו בן אחיקם ובטבת סמך מלך בבל נמצאו הדברים הללו שלא על הסדר כי אחרי שנלכדה העיר ונשרף הבית מזכיר סמיכת החיילות על ירושלים ואע"פ שהוא על הסדר לסדר החדשים שמחשב רביעי תמוז. ואב חמישי ותשרי שביעי וטבת עשירי הפורעניות אינן על הסדר שמאחר הסמיכה מן השרפה ואני מונה לסדר חדשים ולסדר פורעניות על הסדר. בחדש הרביעי הובקעה העיר ובחמישי נלכדה ובשביעי נהרג גדליה בן אחיקם ובעשירי באת שמועת הפורענות הללו בגולה בבבל ועשו יום שמועה כיום שרפה: **איתמר רב ור' חנינא אמרו בטלה מגלת תענית** פי' כל הכתוב במגילת תענית די לא להתענאה בהון ולא למספד בהון כמו ימים טובים שאסור להתענות בהן בטלה וכל הרוצה להתענות בהן מתענה וראיה אלו ג' תעניות י"ז בתמוז ג' בתשרי וי' בטבת שהיו בזמן הבית כימים טובים ואסור להתענות בהן כדכתיב יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה וגו'. אין שלום צום ושאר הימים הכתובים במגילת תענית בזמן הבית היו ימים טובים ואסורים בתענית עכשיו בטלה. ר' יוחנן וריב"ל אמרי לא בטלה הני ג' צומות הוא דתלינהו רחמ' בבנין הבית אבל הני כדקיימא באיסור הכי קיימי עד עכשיו שאסור ומתיב רב כהנא על מאן דאמר

מסורת הש"ס עם הוספות

א) תענית דף כו:, **ב)** [תוספ' דסוטה פרק ו], **ג)** [פ"ו], **ד)** פר' ואתחנן על הפסוק שמע ישראל, **ה)** יחזקאל לג כד, **ו)** במדבר יא כב, **ז)** בראשית כא ט, **ח)** מגילה דף יא:, **ט)** תענית יז:, **י)** לשון הגמרא כתובות סב., **כ)** תענית פ"ד ה"ה (כג רע"ב).

ליקוטי רש"י

צום הרביעי. יום של תמוז שהוא רביעי לחדשים. **צום החמישי.** של אב. **וצום השביעי.** שלשה בתשרי שבו נהרג גדליה. **וצום העשירי.** של טבת [זכריה ח יט]. **ביתר.** עיר גדולה והיו ישראל דרין בה במסכת גיטין פרק הניזקין (נז.) אשקא דריספק חרב ביתר [תענית כו:]. **מגילת תענית.** נכתבה בימי חכמים אף על פי שלא היו כותבין הלכות והיינו דקתני כל הכתוב במגילת תענית כאילו היה מקרא [תענית טו:]. אלו ימים אסורין להתענות להכי נקט מגילת תענית שלא היתה דבר הלכה כתובה בימיהן אפילו אות אחת חוץ ממגילת תענית ולהכי קרי לה מגלה [עירובין סב:].

הגהות וציונים

א] [פי' ע"ז תמצא בב"י א"ח ריש סי' תקן (גליון): **ב]** [גי' הטור א"ח סי' תקן **רבא**] (גליון): **ג]** יש **שמד** צום אין **שמד** ואין שלום (כ"ה בכת"י ובכל הדפו"י בגמ' וברש"י ונשתנה מפני הצענזור) ועי' עוד גי' בטור ובריטב"א (ועיין דק"ס): **ד]** כת"י ואני **איני**: **ה]** [צ"ל **בחודש הרביעי**] (גליון): **ו]** בכת"י נוסף **בלבד** ואני מונה לסדר פורעניות **ולסדר חדשים**, וכ"ה ישר (וע"ע בעין יעקב, דק"ס): **ז]** הרא"ש גרס **רב הונא ורב חיננא** (גליון): **ח]** דפו"י **שמד** (ונשתנה מפני הצענזור) ובכת"י נוסף שמד **על ישראל** ועיין באור זרוע הל' ר"ה סי' רנז: **ט]** צ"ל **וביטלוה** (יעב"ץ), וכן הוגה בכת"י, וכן בר"ח **וביטלוהו**: **י]** ברש"י שבעין יעקב נוסף ג' **בתשרי שבו נהרג. גמרא ולא קרא: ללמדך. מדקא חשיב צום [שבו נהרג גדליה עם צום] של חורבן הבית**: **כ]** ברש"י שבע"י הנוסח וכששמעו חכמים **שביטלוהו** ועיין רש"ש מה שהעיר על נוסח זה. והבארות המים מגיה וכששמעו **לחכמים** ובטלום, והיינו כשהעם שמעו לדברי חכמים וביטלוה הוכשר בעיני חכמים וכו' עיי"ש: **ל]** [רבא מתרץ [כן] שם בתענית כח ע"ב] (גליון) ובתוס' הרא"ש נוסף **כדאיתא בפרק בתרא דתענית**:

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אמר רב[א] לא נצרכה אלא לאסור את שלפניו שלפניו נמי תיפוק ליה דהוה ליה יום שלאחר ר"ח ר"ח דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק דתניא א) הימים האלה הכתובין במגילת תענית אסורין בין לפניהם בין לאחריהם שבתות וימים טובים הם אסורים לפניהן ולאחריהן מותרין מה הפרש בין זה לזה הללו דברי תורה ב) ואין דברי תורה צריכין חיזוק הללו דברי סופרים ב) ודברי סופרים צריכין חיזוק ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם א"ר אשי גדליה בן אחיקם דברי קבלה הוא ודברי קבלה כדברי תורה דמו מתיב רב טובי בר מתנה ג) בעשרים ותמניא ביה אתת בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מאורייתא שגזרה המלכות גזרה[ב] שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרה להם בואו והפגינו בלילה הלכו והפגינו בלילה אמרו אי שמים לא אחיכם אנחנו ולא בני אב אחד אנחנו ולא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גוזרין עלינו גזירות קשות וביטלום ואותו היום עשאוהו יום טוב ואי ס"ד בטלה מגילת תענית קמייתא בטול אחרנייתא מוסיפין וכי תימא הכא נמי בזמן שבית המקדש קיים והא יהודה בן שמוע תלמידו של רבי מאיר ור"מ בתר הכי[ג] הוה דתנן[ד] ד) כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכן אבר אמר רשב"ג[ה] יהודה בן שמוע מטמא משום ר"מ[ו] וחכמים

ותיפוק ליה כו'. אי בית המקדש הוה קיים בלאו הכי הוי יום טוב דהיינו צום גדליה וקריא רחמנא מועדים טובים בזמן הבית: **לא נצרכה.** הא דהדר קבעוה במגילת תענית על דבר זה אלא לאסור [ז] אתמול גם הוא בתענית כדאמרינן לקמיה הימים האלה הכתובים במגילה הם ולפניהם ולאחריהם אסורין: **ראש חדש.** מועד דאורייתא: **ודאורייתא לא בעי חיזוק.** לאסור לפניו ולאחריו אבל ימי מגילת תענית דרבנן וצריכין חיזוק כי היכי דלא ליתי להתענות בי"ט עצמו: **יום שלפני כו'.** וההוא לאו דאורייתא הוא ובעי חיזוק: **בעשרין ותמניא ביה.** באדר קאי במגילת תענית: **דלא יעידון מן אורייתא.** שלא יצטרכו לנתק עצמן מן התורה: **הפגינו.** צעקו בשוקים וברחובות כדי שישמעו השרים וירחמו עליכם: **אי שמים.** כלומר למען הקב"ה: **ורבי מאיר בתר חורבן הוה.** כמה דורות דהא בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית ה) ור' אליעזר תלמידו היה ו) ור' עקיבא תלמידו של ר' אליעזר כדאמרינן בשלהי ארבע מיתות (סנהדרין דף סח.) ור' מאיר תלמידו של ר"ע כדאמרי' בפרק קמא דעירובין (דף יג.) כל מקום שאתה מוצא משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא אינו אלא ר' מאיר: **דתנן[ד] כו'.** ר'[ח] יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר הוה: **כלי זכוכית שנקבו.** שנטמאו ונקבן לטהרן מטומאתן: **אבר.** עופרת לסתום את הנקב: **יהודה בן שמוע מטמא.** לומר שחזרו לטומאתן ישנה ואע"פ שלא נגעו שוב בטומאה ואע"פ שאין כלי זכוכית חוזרין לטומאתן ישנה כדאמר בפ"ק דשבת (דף טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד: **וחכמים**

ותיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרג גדליה בן אחיקם. שהוא לששון ויום טוב בזמן שבית המקדש קיים ולמאן דאמר [לא[ט]] בטלה מגילת תענית היינו לאחר חורבן: **אסורין בין לפניהם בין לאחריהם.** היינו להתענות אבל בהספד מותר כדמוכח בפרק סדר תעניות כיצד (תענית דף יז:) דתניא מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד בהון ופריך נימא מתרי בניסן ור"ח גופיה אסור ומשני לאסור יום שלפניו דמשום ר"ח דאורייתא לא מתסר דלא בעי חיזוק ותו פריך ותיפוק ליה דהוה יום דבתר עשרים ותמניא באדר ומשני לה רב אסי[י] כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וזה הואיל ומוטל בין שני י"ט עשאוהו כי"ט עצמו משמע דאי לאו הכי לא הוה נאסר בהספד אע"ג דהוא יום שלפני ריש ירחא דניסן דאיתוקם תמידא דלא למספד ולאו דווקא נקט רב אסי כל שלאחריו דהוא הדין כל שלפניו בהספד מותר אלא משום דקאי אשל אחריו נקטיה ויש לדקדק מתוך כך דהא דקתני שבתות וימים טובים הם אסורים לפניהם ולאחריהם מותרין בתענית איירי ואתאי הך ברייתא כר' יוסי דאמר בסוף בכל מערבין (עירובין דף מא. ושם) דע"ש מתענה ומשלים א"כ כרבנן ובלא השלמה וא"ת אי בלא השלמה אפי' בי"ט עצמו שרי כדמוכח התם דאמר ר' אלעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאב בן בנימין וחל ט"ב להיות בשבת ודחינוהו עד לאחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני שי"ט שלנו היה וי"ל דשאני ט' באב דחמיר תדע דהא קאמר התם שאני יום טוב דדבריהם הואיל ומתענין בו שעות משלימין בו ערבית והכא אסרינן בין לפניהם בין לאחריהם אלא התם בט' באב דחמיר והא דמייתי התם ראיה מתשעה באב שחל להיות בע"ש דאמר ר' יוסי מתענה ומשלים אגני בי רב דיתבי בתעניתא במעלי שבתא דשרי לאשלומי אף על פי שחלקנו בין שאר תעניות לתשעה באב מכל מקום מייתי שפיר דלא חשיב תענית מה שנכנס לשבת כשהוא מעונה דהא שבת דוחה תשעה באב ואם היה חשוב תענית היה אסור אלא ודאי לא חשיב כמתענה בשבת ואם כן אף בתענית יחיד מותר נמי להשלים: **הא** ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר. תימה בפ' סדר תעניות כיצד (תענית דף יח.) פריך עשרים ותשעה נמי מאי איריא דהוה ליה יומא מקמי דאיתוקם תמידא תיפוק ליה דהוה ליה יומא דבתר עשרין ותמניא מאי קושיא הויא דאיתוקם תמידא זה היה בזמן שבית המקדש קיים ועובדא דעשרים ותמניא היה בימי ר' יהודה בן שמוע תלמידו של ר' מאיר וי"ל [א] דמ"מ רבי שסדר המשנה לא הוה ליה למתני מריש ירחא דניסן כיון דבימיו היה שלא לצורך: **יהודה** בן שמוע מטמא וכו' וחכמים מטהרין. תימה אמאי מטהרין לכל הפחות ליטמא משום כלי זכוכית שגזרו עליו טומאה כדאיתא בפ"ק דשבת (דף טו: ושם) ופי' בקונטרס דלענין טומאה ישנה פליגי יהודה בן שמוע מטמא לומר שחזרו לטומאתן ישנה אע"פ שלא נגעו בשום טומאה ואע"פ שכלי זכוכית אין חוזרין לטומאתן ישנה כדאמרינן בפ"ק דשבת (שם טז.) שלא גזרו חזרת טומאה ישנה אלא בכלי מתכות הני נמי הואיל והאבר מעמידו ככלי מתכות דמו דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין דעיקרו כלי זכוכית הן ולא אזלינן בתר מעמיד כן פי' הקונטרס וקשיא כיון דטומאה קדמה לאבר מה מועיל הטפת אבר לבסוף עוד פי' בקונט' לשון אחר ר' יהודה בן שמוע מטמא כדין כלי מתכות דאורייתא אם נגעה בהן טומאה דהכל הולך אחר המעמיד וחכמים מטהרין מטומאת כלי מתכות דאורייתא אלא משום טומאת כלי זכוכית דרבנן ולפירוש זה קשיא לשון מטהרין דמשמע מטהרין לגמרי ורבינו שמואל פירש דפליגי בהא אי הטפת אבר חשיב סתימה מעלייתא או לא ובפ"ק דשבת (שם) כתוב ור' מאיר היא דאמר הכל הולך אחר המעמיד גריס רבינו שמואל ר' מאיר היא ותו לא ולא גרסינן הכל הולך אחר המעמיד ולא יתכן כדמוכח בסוף תוספתא דכלים דתניא כוס של אבן שנקב והטיף לתוכו אבר ר' יוסי משום ר' יוחנן בן נורי אומר טמא משום כלי זכוכית[כ] רבי שמעון בן גמליאל אומר יהודה בן שמוע היה מטמא משום ר' מאיר משמע בהדיא כלשון אחרון שבקונטרס ורבנן היינו ר' יוחנן בן נורי ולא לגמרי מטהרין אי נמי רבנן דהכא אית להו בכלי אבן כר"מ דמטמא ככלי מתכות והא דלא מטמאין בכלי זכוכית משום כלי מתכות כמו בכלי אבן משום דכלי אבן לית ליה טומאה אוקמוה אטומאת כלי מתכות אבל כלי זכוכית שיש להם טומאה בעולם לא רצו לשנותן מטומאתן וריב"א פי' דחכמים מטהרין לגמרי משום דכלי זכוכית ככלי חרס דמו כדאמרינן פ"ק דשבת (דף טו:) ותניא בתוספתא דכלים (בב"ק) בפרק שני דכלי חרס שטהר שעה אחת אין לו טומאה לעולם ולא יתכן נמי פירוש זה כדמוכח בסוף תוספתא דלאו לגמרי מטהרין כדפרישית ועוד א"כ מנא ליה דטעמא דר"מ משום דהכל הולך אחר המעמיד דלמא משום דלית ליה ההיא סברא ואפי' נקבם בזפת היה מטמא דבהדיא בתוספתא דכלים פליגי עליה בתוספתא דכלים פרק מחט וטבעת[ו] ועוד רבנן לא אמרי הך סברא אלא בחתיכת חרס שפרשה מן החבית ויש בה כשיעור ונקבה וסתמה בזפת ולא בכלי שלם שנקב וסתמו כמו שפירש [בתוספתא] דפרק[ל] ב' דכלים ועוד דהא לא קיימא מסקנא הכי בפ"ק דשבת (טז.) דמסקינן הואיל ונשברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו:

מימות

רבינו חננאל

בטלה מגילת תענית. **מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד** ואמר להן ר' יהושע צאו והתענו על מה שהתעניתם א) כלומר עברתם ופרקי' שני חנוכה דאיכא מצות הדלקת נר ונדחה אלא משום דמפרסים ניסא דחנוכה. **ואותבון תוב מיהא בתלתא בתשרי** בטילת אדכרתא מן שטרייא כו' פי' היו כותבין בשטרות בשנת כך וכך ליוחנן כ"ג שהוא כהן לה' עליון ואמרו חכמים למחר פורע זה את חובו ונמצא שטר קרוע מושלך באשפה ושם עליון כתוב בו וגזרו שלא להזכיר שם שמים בשטר כלל ובטלוהו ואותו היום שגזרו כך ג' בתשרי היה ועשוהו וקבעוהו כמו י"ט שאסור בתענית ואי ס"ד בטלה מגילת תענית וכל הרוצה להתענות מתענה הראשונות בטלו האחרונות מחדשין **ופרקי' זה שקבעוהו לג' בתשרי י"ט בזמן שהיה הבית קיים** וכי אמרינן אנן דבטלה מגילת תענית אחר חרבן הבית ואקשינן אם בזמן שהיה הבית קיים ג' בתשרי הוא יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם והוא אחד מן הד' צומות שכתובין בהן יהיו לבית ישראל לששון ולשמחה ולמועדים טובים והנה הוא עצמו י"ט היה באותה העת מה הוסיפו בו ופריק רב לאסור היום שמוקדם לג' בתשרי והנה יום ב' בתשרי גם הוא אסור בתענית שצום גדליה אינו אסור בתענית יום שלפניו שהוא מדברי קבלה והם מדברי הנביאים ודברי קבלה כדברי תורה דמו ואין צריכין חיזוק כדבעינן למימר לקמן שכל דבר שהוא אסור בתענית בו מדאורייתא כגון שבתות וי"ט וכן ר"ח מותר להתענות לפניהן ולאחריהן ואינו אסור אלא אותו היום בלבד. ומה שקראו חכמים יו"ט אסור להתענות לפניהן ולאחריהן לפיכך הוצרכו לקבוע ג' בתשרי י"ט דרבנן לאסור היום שלפניו בתענית כדתניא הימים האלו הכתובים במגלת תענית אסורין בין לפניהן בין לאחריהן שבתות וימים טובים הן אסורין לפניהם ולאחריהן מותרין. **ומה הפרש כו' ואסיקנא ודברי קבלה כדברי תורה דמו.** תוב אותבינן מהא בכ"ח באדר אתת בשורתא טבא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא כו' ואותו היום עשאוהו יו"ט וכי תימא הכא נמי בזמן שבהמ"ק הוה. והא ע"י יהודה בן שמוע בטלה הגזרה ויהודה בן שמוע תלמיד דר"מ הואי. **דתנן כלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכו אבר.** פי' סתם הנקבים באבר ואין המשקין שבתוכן שותתין מן הנקבים ההם שכבר נסתמו באבר שהטיף לתוכן יהודה בן שמוע משום ר' מאיר מטמא דסבר כלים שלימין הן וחכמים מטהרין כלומר בחזקת שבורין הן ור' מאיר הוא תלמיד דר"ע ור"ע תלמיד דר' אליעזר ור' יהושע הללו תלמידי ריב"ז שחרב הבית בימיו הנה דבר ברור כי יהודה בן שמוע לאחר חרבן הבית היה

מסורת הש"ס
עם הוספות

א) תענית יז:, **ב)** [יבמות פה:], **ג)** תענית דף יח., **ד)** שבת דף טו: ע"ש, **ה)** גיטין דף נו., **ו)** סוף ב"ק.

הגהות מהר"ב
רנשבורג

א] תוס' ד"ה הא רבי יהודה וכו' דמ"מ רבי וכו'. נ"ב עיין תענית דף כא ע"א רש"י ד"ה דבי ר"ח ור' אושעיא וכו' ודו"ק:

ליקוטי רש"י

דלא יעידון. שלא יהו צריכין ליבטל מתלמוד תורה שנגזר עליהן שלא יעסקו בתורה. **הפגינו.** צעקו כך מתרגמינן בתהלים כל לשון שועה וצעקה לשון פגינה [תענית יח.]. **והטיף לתוכן אבר.** דחשיב ליה ככלי מתכות דכל קבלת טומאתו משום אבר המעמידו הלכך אית ליה טהרה במקוה. **מטמא.** ולא אמרינן בטיל ליה מתורת כלי כשאר כלי חרס הנשבר דקסבר הלך אחר המעמיד ותורת כלי מתכות עליו [שבת טו:].

הגהות וציונים

א] כת"י **רבא**, וכן מסתבר דהא קאי לתרץ דברי רב (מנחת יהודה ודק"ס): **ב]** **שפעם אחת גזרה** (כת"י) **מלכות הרשעה שמד** (כהדפו"י) **על ישראל** שלא יעסקו (והיינו רומי, כדמשמע להלן, וכל "מלכות הרשעה" סתם היינו רומי, דק"ס): **ג]** בכת"י הוגה **בתר חורבן** הוה, וכ"ה ברש"י ובריטב"א: **ד]** [צ"ל **דתניא**] (גליון): **ה]** י"ג **רשב"א** (גליון): **ו]** כת"י יהודה בן שמוע **משום** ר"מ **מטמא** וכ"ה בר"ח: **ז]** בדפו"י נוסף **את יום**: **ח]** דפו"י **דר'** יהודה: **ט]** רש"א (גליון) ובתוס' הרא"ש ולמ"ד לא בטלה מגילת תענית **ניחא** משום **דאיצטריך** לאחר החורבן: **י]** [צ"ל **אשי**] (גליון): **כ]** לפנינו בתוספתא הגי' כלי **מתכות** (מהרש"א, עיי"ש היטב). וכ"ה בתוס' הרא"ש אלא ששם נוסף **כוס של זכוכית שניקב והטיף לתוכו אבר ר' יוסי אומר משום ר' יוחנן בן נורי טמא משום כלי זכוכית** רשב"ג, ואולי כצ"ל גם בתוס' ונשמט הקטע מחמת הדומות (ועיין עוד במפרשי התוספתא): **ל]** כמו **שפירשתי בפרק ב' דכלים** כצ"ל וכוונת התוס' למ"ש הר"ש בפ"ב דכלים (גליון):

חשק שלמה על ר"ח

א) נראה דל"ל עברתם על דברי חכמים.